

Мариуш Мельчарек
Доктор історичних наук,
професор
Інститут Археології та
Етнології
Польської Академії Наук
Варшава, Польща
mielmar@umk.pl

Mariusz Mielczarek
Dr. hab., Prof.
Instytut Archeologii i Etnologii
Polskiej Akademii Nauk
Warszawa, Polska
mielmar@umk.pl

Mariusz Mielczarek
Dr. hab., Prof.
Instytut Archeologii i Etnologii
Polskiej Akademii Nauk
Warszawa, Polska
mielmar@umk.pl

ДЕЯКІ РОЗДУМИ ЩОДО НАСЛІДУВАНЬ ДРАХМ РОДОСУ ТА ПИТАННЯ СОЛДАТІВ НАЙМАНЦІВ

A FEW REFLECTIONS ON THE IMITATIONS OF THE RODOS DRACHMS AND THE MATTER OF MERCENARY SOLDIERS

KILKA REFLEKSJI NAD NAŚLADOWNICTWAMI DRACHM RODOS I KWESTIĄ ŻOŁNIERZY NAJEMNYCH

Анотація

Роздуми на тему родоських імітацій з кінця III і першої половини II століття до нашої ери є результатом нового дослідження монет Родосу з Археологічного та Етнографічного музею в Лодзі. Ця колекція включає псевдо-родоську драхму, карбовану на Криті, в Центральній Греції та Самотракі. У результаті багаторічного дослідження Р. Ештон встановив, що псевдо-родоські драхми з низькою вагою по відношенню до монет Родосу були викарбовані на Криті, в Центральній Греції, в тому числі в Беотія в Халіартосі, і в Тессалії, в Еретрії і Гістией в Евбеї, у Самотраке, на Косі і у центрах Малої Азії, в Мілеті, в Йонії, в Карії – Алабанда і Міласа, Каунос; також помітним є вплив таких емісій у Лікії. Виробництво імітацій родоської драхми почалося на Криті наприкінці III століття до нашої ери. Випуск імітацій тривав в різних центрах аж до близько 170 р. до н.е. Псевдо-родоська драхма, що відповідає аттичним тетроболам і єгипетським триоболам (маса монет, що походять з різних центрів, інша), може стати над регіональними грошима, але це не змінює факту їх «воєнного» генезису. Такі монети, однак, не поширювалися на Родосі. У статті йдеться про обставини, в яких почалося виробництво таких монет на Криті, а також висвітлено причини поширення таких монет під час Третьої македонської війни.

Abstrakt Polski

Odniesienie się do tematu naśladownictw rodyjskich z końca III i 1 połowy II w. p.n.e. jest wynikiem nowego opracowania monet Rodos z Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi. W zbiorze tym są pseudo-rodyjskie drachmy wybite na Krecie, w środkowej Grecji i na Samotrake. W efekcie wieloletnich studiów R.H.J. Ashtona stwierdzić można, że pseudo-rodyjskie drachmy o zaniżonej w stosunku do monet Rodos wadze, bite były na Krecie, w Grecji środkowej, w tym w Beocji w Haliartos, oraz w Tessalii, w Eretrii i Histiaei na Eubei, na Samotrake, na Kos oraz ośrodkach Azji Mniejszej, w Milecie w Jonii, w Karii - Alabanda i Mylasa, Kaunos; również widoczne są wpływy emisji takich w Licji. Produkcja naśladownictw drachm rodyjskich, rozpoczęta została na Krecie w końcu III w. p.n.e. Trwała, w różnych ośrodkach, do około 170 r. p.n.e. Pseudo-rodyjskie drachmy, odpowiadającej attyckim tetrobolom i egineckim triobolom (masa monet pochodzących z różnych ośrodków jest różna) mogły stać się pieniądzem ponadregionalnym, ale nie zmienia to faktu ich „wojennej” genezy. Monety takie nie były jednak w obiegu na Rodos. W artykule odniesiono się do okoliczności, w których rozpoczęto na Krecie produkcję takich monet, oraz do powodów rozpowszechnienia takich monet w trakcie Trzeciej Wojny Macedońskiej.

Abstract

A reference to the topic of Rhodian imitations from the end of the III and the first half of the II century BC is the result of a new study of Rhodes coins from the Archaeological and Ethnographic Museum in Łódź

(Poland). This collection includes pseudo-Rhodos drachmas minted in Crete, Central Greece and Samothrace. As a result of many years of study R.H.J. Ashton, it can be said that pseudo-Rhodos drachmas with a low weight in relation to Rhodes coins were minted in Crete, in Central Greece, including in Beotia in Haliartos, and in Tessalia, in Eretria and Histiaei in Euboea, on Samothrace, on Kos and centers of Asia Minor, in Miletus, in Jonia, in Karii – Alabanda and Mylasa, Kaunos. The influence of such emissions in Lycia is also visible. The production of imitations of the Rhodes dramas began in Crete at the end of the third century BC, durable, in various centers, until about 170 BC. Pseudo-Rhodos drachma, corresponding to Attic tetroboles and Egyptian trioboles (the weight of the coins coming from different centers is different) could become supra-regional money, but it does not change the fact of their “war” genesis. Such coins, however, were not circulated in Rhodes. The article refers to the circumstances in which the production of such coins began in Crete, and the reasons for the prevalence of such coins during the Third Macedonian War.

The dating of treasures containing such coins, first of all from Greece, indicates that pseudo-Rhodos drachmes were mostly minted during the Third Macedonian War. The first emission of the imitation of the Rhodes drachmes is associated with Crete. They must be tied with the First Cretan War around 205 BC. by the Rhodes against the Cretan cities (also fighting among themselves) “as part of” the fight against piracy. The Macedonian king Philip V (221-179) was also involved in it. In the Hellenistic period, the state of Rhodes was strong enough to set up its own army. The Rhodes citizens became renowned specialists in the field of propelling machines, while the Rhodes sailors were among the best.

The problem of mercenaries in the aspect of the production of pseudo-Rhodos drachmas was evident in relation to the second century BC, above all in connection with the events of the Third Macedonian War. The analysis of the findings shows that such coins were issued for the needs of the troops of both sides of the conflict – Romans and Macedonians. The King of Macedonia, Perseus, prepared himself carefully for her. The area of pseudo-Rhodos drachma finds largely coincides with the area of warfare. Also in financial terms – important, considering that his army had 43,000 soldiers, 39,000 pedestrians, and 4,000 Konstanty, Kotys received from Perseus half-yearly pay of 200 talents for the cavalry. Until the end of the 170s of the year pseudo-Rhodos drachma was beaten in Greece and south-west Asia Minor. The “career” of these coins began with Crete and the activities of the Cretan mercenaries in a sense, it ended, if you refer to the situation of Perseus after the Battle of Pydna. (168 BC).

Ключові слова: монети, Родос, Крит, Перша Критська війна, Третя Македонська війна, найманці.

Słowa kluczowe: monety, Rodos, Kreta, Pierwsza Wojna Kreteńska, Trzecia Wojna Macedońska, najemnicy.

Key words: coins, Rhodes, Crete, First Cretan War, Third Macedonian War, mercenaries.

Podjęcie tematu zawartego w tytule artykułu, tematu mającego już bardzo bogatą literaturę, jest efektem ponownego opracowania niewielkiego, ale ciekawego zespołu antycznych monet Rodos i ich naśladownictw, zgromadzonego w Muzeum Archeologicznym i Etnograficznym w Łodzi.¹ Monety te opublikowane zostały niedawno. U podłoża rozważań są trzy pseudo-rodyjskie drachmy wybite na Krecie (A), w środkowej Grecji (B) oraz na Samotrake (C).² Do łódzkiego muzeum zabytki te trafiły w latach 1959, 1960 i 1966, z trzech różnych, prywatnych kolekcji numizmatycznych. Nie ma informacji o losach zabytków przed pozyskaniem ich przez kolekcjonerów. Dlatego też w opracowaniu monet oparto się na dotychczasowych ustaleniach, przede wszystkim tych dokonanych przez R.H.J. Ashtona³.

Kreta (Pic. 1).

pierwsza połowa II w. p.n.e.

Av.: Głowa Heliosa z promieniami zwrócona $\frac{3}{4}$ w lewo

Rv.: P –[O]. Róża z pękiem z prawej strony, w polu z lewej strony kaduceusz; u góry AINHT[ΩP]
AR, 2,25 g, 14,2 mm, ↑; Ashton 1987a typ 6A; MAEŁ-N-A 8963; SNG Poland, Łódź 360.

¹ Mikołajczyk 1981a; Mikołajczyk 1981b: 62-82.

² SNG Poland I, The Archaeological and Ethnographical Museum in Łódź, Part 3, Bosphorus-Cilicia, ed. M. Mielczarek, Kraków-Warszawa 2016, nos. 343-361.

³ W tym miejscu pragnę serdecznie podziękować R.H.J. Ashtonowi za życzliwą pomoc udzieloną mi w opracowaniu kolekcji monet Rodos w Muzeum Archeologicznym i Etnograficznym w Łodzi.

Grecja środkowa. (Pic. 2).

około 200-168 p.n.e.

Av.: Głowa Heliosa z promieniami zwrócona $\frac{3}{4}$ w prawo

Rv.: P-[O]. Róża z pękiem z prawej strony; u góry ΝΙΚΟΣΤΡΑ[ΤΟΣ]

AR, 1,92 g, 14,7 mm, ↗; Ashton 1995, s. 6-7; MAEL-N-A 7075; SNG Poland, Łódź 359

Samotrake. (Pic. 3).

około 180 p.n.e.

Av.: Głowa Heliosa z promieniami zwrócona $\frac{3}{4}$ w prawo

Rv.: P-[O]. Róża z pękiem z prawej strony, w polu z lewej strony kaduceusz; u góry ΠΙΟΡΘΑΩ[N]

AR, 2,04 g, 14,5 mm, ↓; Ashton 1988a IV.10; MAEL-N-A 8174; SNG Poland, Łódź 361

Egzemplarz wybity na Krecie, imię ΑΙΝΗΤΩΡ występuje na monetach bitych w Rodos w latach około 200-185 p.n.e.¹, należy do pospolitych monet². Opierając się na danych zebranych przez R.H.J. Ashtona zauważyć należy, że okazy takie znaleziono w skarbach poza Kretą, w środkowej i północnej Grecji - zespoły te datowane są na lata około 170 p.n.e. i wczesne lata 160-te p.n.e.³. Podobnie ocenić należy egzemplarz wybity w centralnej Grecji⁴. Najciekawsza wydaje się moneta powstała na Samotrake⁵. Wskazane miejsce produkcji wydaje się nie podlegać dyskusji - imię ΠΙΟΡΘΑΩΝ, widniejące na drachmie, umieszczono bowiem również na miejscowych monetach brązowych w okresie hellenistycznym⁶. Monety takie są nieliczne. Masa monety, ze względu na jej zniszczenie jest niższa od pozostałych znanych egzemplarzy. Monety takie nie są liczne, w odróżnieniu od monet z imieniem ΓΟΡΓΟΣ (widniejącym również na didrachmach, drachmach i hemidrachmach wybitych w Rodos w samym końcu III i początku II w. p.n.e.⁷) oraz pochodnią, gwiazdą czy kaduceuszem; są one liczne w skarbach ze środkowej i północnej Grecji, datowanych na pierwsze 30 lat II w. p.n.e. Mennica w Samotrake, zgodnie z propozycją R.H.J. Ashtona, wydaje się być jednym z największych producentów pseudo-rodyjskich drachm.⁸ Był to efekt tego, że Samotrake należała do macedońskiego władcy Perseusza (179-168)⁹. W opinii Liwiusza¹⁰ i Plutarcha¹¹, na co zwrócił uwagę R.H.J. Ashton,¹² świątynia na Samotrake była skarbcem Perseusza w trakcie Trzeciej Wojny Macedońskiej, od 171 r. p.n.e. toczony między Rzymem a Macedonią rządzona przez Perseusza (179-168) – jego klęska w bitwie pod Pydną zakończyła wojnę w 168 r. p.n.e. Oczywiście jest, że pieniądze gromadzone były również w Pelli¹³.

W efekcie wieloletnich studiów R.H.J. Ashtona stwierdzić można, że pseudo-rodyjskie drachmy o zaniżonej w stosunku do monet Rodos wadze, bite były na Krecie,¹⁴ w Grecji środkowej,¹⁵ w tym w Beocji¹⁶, w Haliartos, oraz w Tessalii¹⁷, w Eretrii i Histiaei na Eubei,¹⁸ na Samotrake,¹⁹ na Kos²⁰, oraz ośrodkach Azji Mniejszej, w Milecie²¹, w Jonii, w Karii - Alabanda i Mylasa,²² Kaunos²³; również widoczne są wpływy emisji takich w Licji²⁴. Produkcja naśladowictw drachm rodyjskich, rozpoczęta

1. Ashton 1987a: 32-33.

2. Ashton 1987a: 32, 33-34.

3. Ashton 1987a: 32.

4. Ashton 1995: 6-7.

5. Ashton 1988a; Apostolou 1995: 10.

6. Ashton 1988a: 132.

7. Ashton 2002a: 70-71, 76.

8. Ashton 2002a: 73-77.

9. Polyb. 29,8

10. Liv. 42.12; 42.25. Zestawienie fragmentów dzieła Liwiusza korespondujących z „Dziejami” Polibiusza - Brescoe 2012: 1-2

11. Plut. Aem. 15.4.

12. Ashton 2002a, 77.

13. Liv. 44.6, 44.10, 44.23.

14. Ashton 1987a; [Stefanakis, Stefanaki] 2006.

15. Ashton 1988c; Ashton 1995.

16. Zob. Knoepfler 1999.

17. [Apostolu] 2004.

18. Ashton 1989.

19. Ashton 1988a.

20. Ashton 1988b: 69; Ashton 2002a: 67.

21. Ashton 1988b: 69.

22. Ashton 1988b: 69; Ashton, Reger 2006.

23. Ashton 1988b.

24. Ashton 1987b.

została na Krecie w końcu III w. p.n.e. Trwała, w różnych ośrodkach, do około 170 r. p.n.e. Pseudo-rodyjskie drachmy, odpowiadające attyckim tetrobolom i egineckim triobolom (masa monet pochodzących z różnych ośrodków jest różna) mogły stać się pieniądzem ponadregionalnym¹, ale nie zmienia to faktu ich „wojennej” genezy². Monety takie nie były jednak w obiegu na Rodos. Wydaje się, że względu na pozycję gospodarczą i polityczną chroniono miejscowy rynek pieniężny.³ Znaleźiska monet sugerują, że produkcja pseudo-rodyjskich związana była z konkretnymi wydarzeniami o charakterze militarnym.

Datowanie skarbów zawierających takie monety, w pierwszej kolejności tych z terenu Grecji, wskazuje, że drachmy pseudo-rodyjskie w większości wybite zostały w trakcie Trzeciej Wojny Macedońskiej⁴. Są skarby pseudo-rodyjskich drachm, w których znalazły się w większej ilości egzemplarze „prosto z mennicy”, bez śladów wejścia do obiegu⁵. Przynajmniej w dużej części służyły one jako środek zapłaty dla żołnierzy najemnych walczących po każdej ze stron konfliktu⁶, czego szczególnym odzwierciedleniem ma być skarb z Larissy⁷. Znaleźiska gromadne, jak skarb z okolic Antilochii⁸ świadczą jednocześnie, że były one w obiegu niezależnie od tego przez kogo, czy też dla kogo zostały one wybite.⁹ Występują też razem z monetami miejscowymi, również poza zwartym obszarem ich cyrkulacji.¹⁰

Pierwsze emisje naśladownictw rodyjskich drachm związane są z Kretą. Wiązać je należy z Pierwszą Wojną Kreteńską około 205 r. p.n.e. wytoczoną przez Rodyjczyków¹¹ miastom kreteńskim (walczącymi również między sobą) „w ramach” walki z piractwem¹². Zaangażowany był w nią również król macedoński Filip V (221-179).

W 1966 roku, prezentując pochodzący z Gortyny¹³ skarb monet srebrnych (IGCH 338) uznano, że naśladownictwa rodyjskich drachm, że wybito je na Krecie; celem emisji było wykorzystanie monet na wyspie¹⁴. Niektóre imiona umieszczone na tych monetach nie występują na monetach bitych w Rodos. Zwrócono uwagę, iż możliwy do przyjęcia jest pogląd że monety takie wybite zostały na Krecie¹⁵ przez rodyjskich dowódców ze względu na potrzebę opłacenia najemników¹⁶. Niezależnie od tego, czy wojna kreteńska była wojną z kreteńską koinon, czy poszczególnymi miastami¹⁷.

Warto w tym miejscu zwrócić uwagę na to, że najemnicy Rodos w okresie archaicznym poświadczeni są na terenie Egiptu (co znalazło swoje odbicie w zarówno w materiałach z Rodos jak i z Egiptu¹⁸; rodyjscy najemnicy poświadczeni są w Egipcie, gdy miasto oblegał Demetrios Poliorketes¹⁹). Ich pozycja rosła wraz z rozwojem Rodos, a osoba Memnona z Rodos (ok. 380-333), dowódcy floty perskiej, którego działania skutecznie wpłynęły na poczynania Aleksandra III Wielkiego, doczekała się specjalnej uwagi²⁰. Podobnie odnieść należy się do Mentora z Rodos, brata Memnona (ca 385-340)²¹. W okresie hellenistycznym państwo Rodos było na tyle silne, aby wystawić

¹ Apostolu 1995:19; Bresson 1996.

² Zob. Ashton, Meadows 2008: 128-129, gdzie, dyskutując z Marcellesi 2007, przedstawiono argumenty za słusznością łączenia emisji drachm pseudo-rodyjskich z Trzecią Wojną Macedońską.

³ Zob. Bresson 1993.

⁴ Zob. raz jeszcze dyskusję R.H.J. Ashtona z M.-C. Marcellesi 2007. Ashton, Meadows 2008: 124.

⁵ Ashton, Meadows 2008: 123-124.

⁶ Ashton 2002a: 66.

⁷ Ashton, Warren 1997.

⁸ Ashton, Warren 1997 – w skarbie obok monet bitych w mennicach zachodniej Grecji były 4 drachmy pseudo-rodyjskie; najstarsza wybita na Krecie w końcu III w. p.n.e., z imieniem ΑΙΝΗΤΩΡ (jak egzemplarz A z łódzkiego muzeum), najmłodsza z ok. 170 r. p.n.e. Pseudo-rodyjskie drachmy był najmłodszymi monetami w zespole – najstarsza, drachma Koryntu, datowana jest na 325-315 p.n.e.

⁹ Ashton 2002a: 67.

¹⁰ Ashton, Warren 1997.

¹¹ O pozycji Rodos w walce z piratami Diod. 20.81.3. De Souza 2008: 71. Co do Pierwszej Wojny Kreteńskiej: Brulé 1978: 29-56; Gabrielsen 1997: 53-55

¹² Zob. Brulé 1978; Chaniotis 2004: 78-100; Wiemer 2002: 143-176.

¹³ Price 1966: 130.

¹⁴ Hackens 1970; Ashton 1987a: 29.

¹⁵ Zob. Barrandon, Bresson 1997.

¹⁶ Gabrielsen 1997: 35. Por. Bresson 1996.

¹⁷ Perlman 1999: 135.

¹⁸ Seibt 1977

¹⁹ Griffith 1975: 246.

²⁰ Parke 1970: 124, 128; 169, 182-183; Hofsteter 1978: 125-127 no. 215; Burliga 2012: 96-108. O monetach rodyjskich, które można osobą Memnona i Mentora Ashton 2002b: 11-16.

²¹ Parke 1970: 124, 128; Hofsteter 1978: 129-131 no. 220. W odniesieniu do Mentora i Memnona zob. też Kholod 2018.

własna armię¹. Rodyjczycy stali się uznanymi specjalistami w zakresie machin miotających², rodyjscy żeglarze byli wśród najlepszych³.

Problem najemników w aspekcie produkcji pseudo-rodyjskich drachm uwidocznił się w odniesieniu do II w. p.n.e., przede wszystkim w powiązaniu z wydarzeniami Trzeciej Wojny Macedońskiej. Z analizy znalezisk wynika bowiem, że monety takie emitowano na potrzeby wojsk obu stron konfliktu – Rzymian i Macedończyków. Król Macedonii, Perseusz, przygotował się do niej starannie⁴. Obszar znalezisk pseudo-rodyjskich drachm w poważnym stopniu pokrywa się z obszarem działań wojennych⁵. Także pod względem finansowym – istotnym, zważywszy iż jego armia liczyła 43000 żołnierzy 39000 pieszych i 4000 konnicy⁶. Kotys otrzymał od Perseusza żołd dla konnicy za pół roku w wysokości 200 talentów⁷. Do końca lat 170-tych p.n.e. pseudo-rodyjskie drachmy bito w Grecji oraz południowo-zachodniej Azji Mniejszej. „Kariera” tych monet zaczęła się od Krety i na działalności najemników kretańskich w pewnym sensie się skończyła, jeśli odnieść się od sytuacji Perseusza po bitwie pod Pydną. (168 r. p.n.e.)⁸.

Najemnicy kretańscy, w dużej części łucznicy⁹, jako „dobrzy” i „sławni najemnicy”¹⁰. służyli w wielu częściach antycznego świata¹¹. Także u Perseusza¹².

Pseudo-rodyjskie drachmy obecne w Grecji środkowej, przynajmniej w części, dużej części, wybite zostały w związku z Trzecią Wojną Macedońską, toczoną w latach 171-168 p.n.e. W szeregu przypadków trudno wskazać czyje potrzeby finansowe emisje tych monet miały wspierać Rzymu czy władcy Macedonii¹³. Najemnicy kretańscy służyli obu stronom konfliktu¹⁴, początkowo z przewagą władcy Macedonii¹⁵, co do ich dwulicowości¹⁶. Wyrażono pogląd, że monety te stały się pieniądzem Trzeciej Wojny Macedońskiej - wybite w Eretrii na Eubei¹⁷. wspierać miały finanse Rzymu¹⁸. (chodzi najemników kretańskich w służbie rzymskiej¹⁹), te wybite w Tessalii służyły potrzebom Perseusza²⁰. Monety bite na Samotrake w końcu lat 170-tych p.n.e. wiązane są z potrzebami Perseusza²¹, z którym Samotrake była związana²². Perseusz po bitwie pod Pydną, kiedy wsparło go w ucieczce około 500 Kretańczyków²³. miał mieć 2000 talentów²⁴.

Warto raz jeszcze zwrócić uwagę²⁵. na tekst Liwiusza (44.45, 14-15; 45.5-6). Nie można jednak odrzucić sugestii, że pseudo-rodyjskie drachmy bito także dlatego, że stały się one istotnym elementem rynku pieniężnego na terenie północnej i środkowej Grecji.

Skróty

IGCH – *An Inventory of Greek Coin Hoards*, eds. M. Thompson, O. Mørkholm, C.M. Kraay, New York 1973.

SNG Poland, Łódź – *Sylloge Nummorum Graecorum, Poland I, The Archaeological and Ethnographical Museum in Łódź, Part 3, Bosphorus-Cilicia*, ed. M. Mielczarek, Kraków-Warszawa 2016

---

¹. Griffith 1975: 90-91

². Griffith 1975: 91; Roth 2007: 383; de Souza 2007b: 442

³. Liv. 42.45; Tarn 1930: 143, 146; de Souza 2007a: 360; de Souza 2007b: 435-437.

⁴. Liv. 42.12, 42.53.

⁵. Zob. Liv. 42.63 – Haliartos w Beocji.

⁶. Liv. 42.51.

⁷. Liv. 42.67.

⁸. Dla przykładu Ashton 1988a: 133.

⁹. Tarn 1930: 21, 85; Griffith 1975: 53; Hunt 2007: 121-122.

¹⁰. Griffith 1975: 69, 92.

¹¹. Griffith 1975: 13 i n.

¹². Liv. 42.57, 42.58, 42.59

¹³. Ashton 1995: 14.

¹⁴. Griffith 1975: 92.

¹⁵. Liv. 42.15, 43.10

¹⁶. Liv. 43.7.

¹⁷. Ashton 1989.

¹⁸. Ashton 1995: 14; Ashton 1989: .

¹⁹. Liv. 43.7.1-4; Plut., Aem. 15.4. Ashton 1989: 47.

²⁰. Ashton 1995: 14-15. Zob. też Franke 1957.

²¹. Ashton 1988: 129, 133; Ashton 1995: 14.

²². Liv. 44.25.10-11.

²³. Liv. 44.43

²⁴. Plut., Aem. 23.8.

²⁵. Uczynił to już Ashton 1988a: 133.

Illustrations

Pic. 1.

Pic. 2.

Pic. 3.

Literatura

1. Apostolu E. 1995, *Les drachmes rhodiennes et pseudo-rhodiennes de la fin du IIIe et du début du IIe siècle av. J.-C.*, „Revue Numismatique” 150, 7-19
2. [Apostolu] Αποστόλου Ε. 2004, *Η κυκλοφορία των ψευδοροδιακών δραχμών στο Θεσσαλικό χώρο στους μέσους ελληνιστικούς χρόνους. Ερμηνεία του φαινομένου*, „ὄβολός” 7, 259-276
3. Ashton R. H.J. 1987a, *Rhodian-type silver coinages from Crete*, „Schweizer Münzblätter” 37 (146), 29-39
4. Ashton R.H.J. 1987b, *Pseudo-Rhodian drachms and the beginnings of the Lycian League coinage*, „Numismatic Chronicle” 147, 8-25
5. Ashton R. 1988a, *Pseudo-Rhodian drachms from Samothrace*, „Numismatic Chronicle” 148, 129-134
6. Ashton R.H.J. 1988b, *A pseudo-Rhodian drachm from Kaunos*, „Schweizer Münzblätter” 151, 67-70
7. Ashton R.H.J. 1988c, *A series of pseudo-Rhodian drachms from Mainland Greece*, „Numismatic Chronicle” 148, 21-32
8. Ashton R. 1989, *Pseudo-Rhodian drachms from Eretria (Euboia)*, „Revue Numismatique” 31, 41-48
9. Ashton R.H.J. 1995, *Pseudo-Rhodian drachms from Central Greece*, „Numismatic Chronicle” 155, 1-20
10. Ashton R.H.J. 2002a, *Clubs, Thunderbolts, Torches, Stars and Caducei: more pseudo-Rhodian drachms from Mainland Greece and the Islands*, „Numismatic Chronicle” 162, 59-78
11. Ashton R. 2002b, *A Rhodian type coinage for Memnon and Mentor?*, (w:) R. Ashton, Ph. Kinns, *Opuscula Anatolica*, „Numismatic Chronicle” 162, 11-16
12. Ashton R.H.J. 2013, *ΣΤΑΣΙΩΝ with crossed club and bow: more pseudo-Rhodian drachms from Northern Greece*, „Numismatic Chronicle” 173, 33-53
13. Ashton R.H.J., Meadows A.R. 2008, *The Letoon deposit. Lycian League coinage, Rhodian plinthophori, and pseudo-Rhodian drachms from Haliartos (yet again) and Asia Minor*, „Numismatic Chronicle” 168, 111-134

14. Ashton R., Reger G. 2006, *The pseudo-Rhodian drachms of Mylasa revisited*, (w:) P. van Alfen (ed.), *Agoranomia. Studies in Money and Exchange Presented to John H. Kroll*, New York, 125-150
15. Ashton R.H.J., Warren J.A.W. 1997, *A hoard of western Greek and pseudo-Rhodian silver*, „Revue Belge de Numismatique” 143, 5-16
16. Barrandon J.-N., Bresson A. 1997, *Imitations crétoises et monnaies rhodiennes: analyse physique*, „Revue Numismatique”, 137-155
17. Brescoe J. 2012, *Commentary on Livy Books 41-45*, Oxford
18. Bresson A. 1993, *La circulation monétaire rhodienne jusq’ en 166*, „Dialogues d’Histoire Ancienne” 19.1, 119-169
19. Bresson A. 1996, *Drachmes rhodiennes et imitations: une politique économique de Rhodes?*, „Revue des Etudes Anciennes” 98.1-2, 65-77
20. Brulé P. 1978, *La piraterie crétoise hellénistique*, Paris
21. Burliga B. 2012, *Człowiek, który mógł zatrzymać Aleksandra (jeszcze nie) Wielkiego: military genius Memnona z Rodos*, (w:) S. Sprawski (ed.), *Człowiek w antycznym świecie*, Kraków, 93-124
22. Chaniotis A. 2004, *Das antike Kreta*. München.
23. Franke P.R. 1957, *Zur Finanzpolitik des makedonischen Königs Perseus während des Krieges mit Rom 171-168 v. Chr.*, „Jahrbuch für Numismatik und Geldgeschichte” 8, 31-50
24. Gabrielsen V. 1997, *The Naval Aristocracy of Hellenistic Rhodes*, Aarhus
25. Griffith G.T. 1975, *The Mercenaries of the Hellenistic World*, Chicago [repr. wydania z 1935 r.]
26. Hackens T. 1970, *L’influence rhodienne en Crète au IIIe et IIe s. av. J.-C. et le trésor de Gortyne*, „Revue Belge de Numismatique”, 37-58
27. Hofstetter J. 1978, *Die Griechen in Persien*, Berlin
28. Hunt P. 2007, *Military forces*, (w:) P. Sabin, H. van Wees, M. Whitby (eds.), *The Cambridge History of Greek and Roman Warfare, vol. I, Greece, the Hellenistic World and the Rise of Rome*, Cambridge, 108-145
29. Kholod M.M. 2018, *Achaemenid grants of cities and land to Greeks: the case of Mentor and Memnon of Rhodes*, „Greek, Roman and Byzantine Studies” 58, 177-197
30. Knoepfler D. 1999, *Des ateliers de drachmes pseudo-rhodiennes en Béotie? Examen de quelques hypothèses récentes*, (w:) M. Amandry, S. Hurter, D. Bérend (eds.) *Travaux de numismatique grecque offerts à Georges Le Rider*, London, 197-206
31. Marcellesi M.-C. 2007, *Le „trésor” du temple du Létôon de Xanthos (1975-2002). Les monnaies rhodiennes et la circulation monétaire en Lycie à la basse époque hellénistique*, „Revue Numismatique” 163, 45-90
32. Mikołajczyk A. 1981a, *Zbiory Numizmatyczne Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi*, „Prace i Materiały Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi”, seria numizmatyczna i konserwatorska I, 5-67
33. Mikołajczyk A. 1981b, *Zbiory Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi*, Łódź
34. Parke H.W. 1970, *Greek Mercenary Soldiers from the Earliest Time to the Battle of Ipsus*, Oxford [repr. wyd. z 1933]
35. Perlman P. 1999, *Krētes aei lēistai? The marginalization of Crete in Greek Thought and the role of piracy in the outbreak of the First Cretan War*, (w:) V. Gabrielsen (ed.), *Hellenistic Rhodes: Politics, Culture, and Society*, Aarhus, 132-161.
36. Price M. 1966, *A hoard from Gortyn* „Revue Numismatique” 1966, 128-143
37. Roth J.P. 2007, *War*, (w:) P. Sabin, H. van Wees, M. Whitby (eds.), *The Cambridge History of Greek and Roman Warfare, vol. I, Greece, the Hellenistic World and the Rise of Rome*, Cambridge, 368-398

38. Seibt G.F. 1977, *Griechische Söldner im Achaimenidischenreich*, Bonn
39. de Souza Ph. 2007a, *Naval forces*, (w:) P. Sabin, H. van Wees, M. Whitby (eds.), *The Cambridge History of Greek and Roman Warfare, vol. I, Greece, the Hellenistic World and the Rise of Rome*, Cambridge, 357-367
40. de Souza Ph. 2007b, *Naval battles and sieges*, (w:) P. Sabin, H. van Wees, M. Whitby (eds.), *The Cambridge History of Greek and Roman Warfare, vol. I, Greece, the Hellenistic World and the Rise of Rome*, Cambridge, 434-459
41. de Sousa Ph. 2008, *Piraci w świecie grecko-rzymskim*, Zakrzewo
42. [Stefanakis, Stefanaki] Στεφανάκης Μ.Ι., Στεφανάκη Β. 2006, *Ρόδος και Κρήτη. Νομισματικές συναλλαγές, επιρροές και αντιδράσεις στις αρχές του 2ου αί.*, „ὄβολός” 8, 165-190
43. Tarn W.W. 1930, *Hellenistic Military & Naval Development*, Cambridge
44. Wiemer H.-U. 2002, *Krieg, Handel und Piraterie. Untersuchungen zur Geschichte des hellenistischen Rhodos*, Berlin.

References

- Apostolu, E. (1995) *Les drachmes rhodiennes et pseudo-rhodiennes de la fin du IIIe et du début du IIe siècle av. J.-C.*, „Revue Numismatique” 150, 7-19. [in French].
- [Apostolu] Αποστόλου, (2004) *Η κυκλοφορία των ψευδοροδιακών δραχμών στο Θεσσαλικό χώρο στους μέσους ελληνιστικούς χρόνους. Ερμηνεία του φαινομένου*, „ὄβολός” 7, 259-276. [in Greek].
- Ashton, R. H.J. (1987) *Rhodian-type silver coinages from Crete*, „Schweizer Münzblätter” 37 (146), 29-39. [in English].
- Ashton, R.H.J. (1987) *Pseudo-Rhodian drachms and the beginnings of the Lycian League coinage*, „Numismatic Chronicle” 147, 8-25. [in English].
- Ashton, R. (1988) *Pseudo-Rhodian drachms from Samothrace*, „Numismatic Chronicle” 148, 129-134. [in English].
- Ashton, R.H.J. (1988) *A pseudo-Rhodian drachm from Kaunos*, „Schweizer Münzblätter” 151, 67-70. [in English].
- Ashton, R.H.J. (1988) *A series of pseudo-Rhodian drachms from Mainland Greece*, „Numismatic Chronicle” 148, 21-32. [in English].
- Ashton, R. (1989) *Pseudo-Rhodian drachms from Eretria (Euboia)*, „Revue Numismatique” 31, 41-48. [in English].
- Ashton, R.H.J. (1995) *Pseudo-Rhodian drachms from Central Greece*, „Numismatic Chronicle” 155, 1-20. [in English].
- Ashton, R.H.J. (2002) *Clubs, Thunderbolts, Torches, Stars and Caducei: more pseudo-Rhodian drachms from Mainland Greece and the Islands*, „Numismatic Chronicle” 162, 59-78. [in English].
- Ashton, R. (2000) *A Rhodian type coinage for Memnon and Mentor?*, (w:) R. Ashton, Ph. Kinns, *Opuscula Anatolica*, „Numismatic Chronicle” 162, 11-16. [in English].
- Ashton, R.H.J. (2013) *ΣΤΑΣΙΩΝ with crossed club and bow: more pseudo-Rhodian drachms from Northern Greece*, „Numismatic Chronicle” 173, 33-53. [in English].
- Ashton, R.H.J., Meadows, A.R. (2008) *The Letoon deposit. Lycian League coinage, Rhodian plinthophori, and pseudo-Rhodian drachms from Haliartos (yet again) and Asia Minor*, „Numismatic Chronicle” 168, 111-134. [in English].
- Ashton, R., Reger, G. (2006) *The pseudo-Rhodian drachms of Mylasa revisited*, (w:) P. van Alfen (ed.), *Agoranomia. Studies in Money and Exchange Presented to John H. Kroll*, New York, 125-150. [in English].
- Ashton, R.H.J., Warren, J.A.W. (1997) *A hoard of western Greek and pseudo-Rhodian silver*, „Revue Belge de Numismatique” 143, 5-16. [in English].

- Barrandon J.-N., Bresson, A. (1997) *Imitations crétoises et monnaies rhodiennes: analyse physique*, „Revue Numismatique”, 137-155. [in French].
- Brescoe, J. (2012) *Commentary on Livy Books 41-45*, Oxford. [in English].
- Bresson, A. (1993) *La circulation monétaire rhodienne jusq'en 166*, „Dialogues d'Histoire Ancienne” 19.1, 119-169. [in French].
- Bresson, A. (1996) *Drachmes rhodiennes et imitations: une politique économique de Rhodes?*, „Revue des Etudes Anciennes” 98.1-2, 65-77. [in French].
- Brulé, P. (1978) *La piraterie crétoise hellénistique*, Paris. [in French].
- Burliga, B. (2012) *Człowiek, który mógł zatrzymać Aleksandra (jeszcze nie) Wielkiego: militarny geniusz Memnona z Rodos*, (w:) S. Sprawski (ed.), *Człowiek w antycznym świecie*, Kraków, 93-124. [in Polish].
- Chaniotis, A. (2004) *Das antike Kreta*. München. [in German].
- Franke, P. R. (1957) *Zur Finanzpolitik des makedonischen Königs Perseus während des Krieges mit Rom 171-168 v. Chr.*, „Jahrbuch für Numismatik und Geldgeschichte” 8, 31-50. [in German].
- Gabrielsen, V. (1997) *The Naval Aristocracy of Hellenistic Rhodes*, Aarhus. [in English].
- Griffith, G. T. (1975) *The Mercenaries of the Hellenistic World*, Chicago [repr. wydania z 1935 r.]. [in English].
- Hackens, T. (1970) *L'influence rhodienne en Crète aux IIIe et IIe s. av. J.-C. et le trésor de Gortyne*, „Revue Belge de Numismatique”, 37-58. [in French].
- Hofstetter, J. (1978) *Die Griechen in Persien*, Berlin. [in German].
- Hunt, P. (2007) *Military forces*, (w:) P. Sabin, H. van Wees, M. Whitby (eds.), *The Cambridge History of Greek and Roman Warfare, vol. I, Greece, the Hellenistic World and the Rise of Rome*, Cambridge, 108-145. [in English].
- Kholod, M.M. (2018) *Achaemenid grants of cities and land to Greeks: the case of Mentor and Memnon of Rhodes*, „Greek, Roman and Byzantine Studies” 58, 177-197. [in English].
- Knoepfler, D. (1999) *Des ateliers de drachmes pseudo-rhodiennes en Béotie? Examen de quelques hypothèses récentes*, (w:) M. Amandry, S. Hurter, D. Bérend (eds.) *Travaux de numismatique grecque offerts à Georges Le Rider*, London, 197-206. [in French].
- Marcellesi, M.-C. (2007) *Le „trésor” du temple du Létôon de Xanthos (1975-2002). Les monnaies rhodiennes et la circulation monétaire en Lycie à la basse époque hellénistique*, „Revue Numismatique” 163, 45-90. [in French].
- Mikołajczyk, A. (1981) *Zbiory Numizmatyczne Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi*, „Prace i Materiały Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi”, seria numizmatyczna i konserwatorska I, 5-67. [in Polish].
- Mikołajczyk, A. (1981) *Zbiory Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi*, Łódź. [in Polish].
- Parke, H.W. (1970) *Greek Mercenary Soldiers from the Earliest Time to the Battle of Ipsus*, Oxford [repr. wyd. z 1933]. [in English].
- Perlman, P. (1999) *Krētes aei lēistai? The marginalization of Crete in Greek Thought and the role of piracy in the outbreak of the First Cretan War*, (w:) V. Gabrielsen (ed.), *Hellenistic Rhodes: Politics, Culture, and Society*, Aarhus, 132-161. [in English].
- Price, M. (1966) *A hoard from Gortyn*, „Revue Numismatique” 1966, 128-143. [in English].
- Roth, J.P. (2007) *War*, (w:) P. Sabin, H. van Wees, M. Whitby (eds.), *The Cambridge History of Greek and Roman Warfare, vol. I, Greece, the Hellenistic World and the Rise of Rome*, Cambridge, 368-398. [in English].
- Seibt, G.F. (1977) *Griechische Söldner im Achaimenidischenreich*, Bonn. [in German].
- de Souza, Ph. (2007) *Naval forces*, (w:) P. Sabin, H. van Wees, M. Whitby (eds.), *The Cambridge History of Greek and Roman Warfare, vol. I, Greece, the Hellenistic World and the Rise of Rome*, Cambridge, 357-367. [in English].

de Souza, Ph. (2007) *Naval battles and sieges*, (w:) P. Sabin, H. van Wees, M. Whitby (eds.), *The Cambridge History of Greek and Roman Warfare, vol. I, Greece, the Hellenistic World and the Rise of Rome*, Cambridge, 434-459. [in English].

de Sousa, Ph. (2008) *Piraci w świecie grecko-rzymskim*, Zakrzewo. [in Polish].

[Stefanakis, Stefanaki] Στεφανάκης, Μ.Ι., Στεφανάκη Β. 2006, *Ρόδος και Κρήτη. Νομισματικές συναλλαγές, επιρροές και αντιδράσεις στις αρχές του 2ου αί.*, „ὄβολός” 8, 165-190. [in Greek].

Tarn, W.W. (1930) *Hellenistic Military & Naval Development*, Cambridge

Wiemer, H.-U. (2002) *Krieg, Handel und Piraterie. Untersuchungen zur Geschichte des hellenistischen Rhodos*, Berlin. [in English].